

Deze tekst is een ingekorte versie van het Gentse Economische Inzicht (GEI) rond de drie wetsvoorstellen. Het GEI bevat ook technische informatie over de onderliggende berekeningen.

Het vermogen in België is groot en wordt in verhouding tot het nationaal inkomen steeds omvangrijker. In 2024 bedroeg het totaal netto privévermogen in België 3 350 miljard euro. Dit bedrag komt overeen met 6.5 keer het netto nationaal inkomen, een van de hoogste vermogensinkomensratios ter wereld. In 1980 was het totaal netto privévermogen slechts goed voor 850 miljard euro (in euro's van 2024) of iets meer dan 3.5 keer het netto nationaal inkomen. Het belang van vermogen ten opzichte van inkomen steeg dus met 80% op 40 jaar tijd.

De top 1% bezit ongeveer 22% van het vermogen in België. In België is er geen vermogensregister. De vermogensongelijkheid moet daarom geschat worden.

Er zijn drie verschillende benaderingen om de vermogensongelijkheid te schatten. Ten eerste kan informatie over het vermogensinkomen van individuen of huishoudens gekoppeld worden aan schattingen van de opbrengstvoet van vermogen om het nettovermogen af te leiden. Aangezien vermogensinkomen tegenwoordig aan de bron belast wordt, kan deze methode niet toegepast worden op het hedendaagse België. Ten tweede kan gebruik gemaakt worden van een vermogensenquête om respondenten rechtstreeks over hun vermogen te bevragen. Dergelijke vermogensenquêtes hebben belangrijke beperkingen, aangezien respondenten de neiging hebben hun eigen vermogen te onderschatten en rijke huishoudens vaak niet in de steekproef worden opgenomen. Een derde benadering maakt gebruik van gegevens uit de erfbelasting. In België is door de verplichte erfaangifte van alle overledenen het netto-vermogen bij overlijden bekend. Door aan de overledenen in een bepaald jaar gewichten toe te kennen kan een representatieve steekproef van de bevolking bekomen worden en zo de vermogensongelijkheid geschat worden.

Recent onderzoek op basis van erfdata toont aan dat de vermogensongelijkheid in België in de 21ste eeuw gestabiliseerd is, na een sterke daling in de 20ste eeuw. In 2022 bedroeg het geschatte vermogensaandeel van de top 1% ongeveer 22%. 7% van de Belgische volwassenen bezit meer dan 1 miljoen euro nettovermogen en 1.5% bezit meer dan 2.5 miljoen.

De gedragsrespons op een vermogensbelasting is in belangrijke mate beleidsafhankelijk. De impact van een vermogensbelasting hangt af van de manier waarop belastingplichtigen reageren. Hier ga ik kort in op de (beperkte) wetenschappelijke literatuur rond gedragseffecten van vermogensbelastingen.¹

Er zijn verschillende manieren waarop belastingplichtigen kunnen reageren. Ten eerste kunnen belastingplichtigen 'reëel' reageren door hun *spaargedrag of arbeidsaanbod* aan te passen. Theoretisch gezien is het effect onduidelijk: belastingplichtigen zouden minder kunnen gaan sparen of werken omdat de opbrengst van sparen of werken lager wordt (substitutie-effect), maar ze zouden ook meer kunnen gaan sparen of werken om het verlies aan vermogen/inkomen te compenseren (inkomenseffect). De resultaten van empirisch onderzoek wijzen op een beperkte spaar- en werkrespons die soms positief is.

Daarnaast zouden belastingplichtigen hun vermogen ook kunnen *onderrapporteren*. Empirisch onderzoek wijst op relatief belangrijke onderrapportering van vermogen wanneer belastingplichtigen zelf hun vermogen moeten aangeven.

*Vakgroep Economie, Universiteit Gent. Email: arthur.apostel@ugent.be.

¹Voornamelijk gebaseerd op een recente literatuurstudie van Advani en Tarrant, zie <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1475-5890.12283>.

Ten derde kunnen belastingplichtigen hun vermogen ook naar het buitenland *verplaatsen* (*off-shoring*). Er is slechts weinig onderzoek naar gedaan, maar de beschikbare studies suggereren dat off-shoring vooral voorkomt aan de bovenkant van de vermogensverdeling en recent daalde naar aanleiding van de doorgedreven automatische gegevensuitwisseling tussen landen.

Vervolgens zouden belastingplichtigen hun vermogen ook kunnen *herstructureren* (*portfolio-shifting*) om zo minder belastbaar vermogen aan te houden. Er is duidelijke empirische evidentie dat belastingplichtigen hun vermogenssamenstelling verschuiven naar minder belastbare of moeilijker te waarderen activa als reactie op een vermogensbelasting.

Ten slotte kunnen belastingplichtigen ook reageren door te *migreren*. Het beschikbare onderzoek wijst op een klein negatief internationaal migratie-effect. Wel blijkt dat een vermogensbelasting ingevoerd op regionaal niveau of een tarief dat verschilt per regio een niet te verwaarlozen interne migratie kan teweegbrengen.

Deze gedragseffecten zijn sterk beleidsafhankelijk. Onderrapportering van binnenlands vermogen kan worden aangepakt door derde partijen rechtstreeks aan de belastingautoriteiten te doen rapporteren, zoals in Denemarken. Verplaatsen van vermogen naar het buitenland is oplosbaar door het invoeren van een belasting op het wereldwijd vermogen. Sinds de recente automatische uitwisseling van belastinggegevens tussen 120 landen is zo iets ook in de praktijk afdwingbaar. Portfolio-shifting kan worden tegengegaan door te kiezen voor een hoge initiële vermogensdrempel, eerder dan voor vrijstellingen, zoals een voor de gezinswoning. Rijke huishoudens die effectief naar het buitenland verhuizen, kunnen een ‘exit tax’ (zoals al bestaat in de VS) of een ‘tail tax’ (zoals al bestaat in Nederland voor de erf- en schenkbelasting) opgelegd krijgen, waarbij ze eenmalig of nog enige tijd aan een vermogensbelasting onderworpen zijn.

Een redelijke inschatting van de totale gedragseffecten op basis van de literatuur is dat een slim ontworpen vermogensbelasting met een tarief van 1% de belastbare basis met 7-17% zou verminderen.²

Een Belgische vermogensbelasting heeft een substantieel opbrengstpotentieel. Op basis van de herwogen erfdata en rekening houdend met de hierboven vermelde gedragseffecten kan een ruwe schatting gemaakt worden van de belastingincidentie en het opbrengstpotentieel van een vermogensbelasting in België.

Het Ecolo-Groen voorstel en het PVDA-PTB voorstel raken naar schatting allebei 134 102 belastingplichtigen (1.5% van het totaal aantal volwassen individuen), aangezien in de narekening³ beide vanaf 2.5 miljoen euro netto individueel vermogen belasten. Het PS-voorstel treft 46 643 belastingplichtigen (0.5% van het totaal). Het Ecolo-Groen voorstel zou jaarlijks tussen 2.7 (sterke gedragsreactie) en 3.5 miljard (geen gedragsreactie) opbrengen. Voor het PS-voorstel is dit 2.2 tot 3.1 miljard, voor het PVDA-PTB-voorstel 4.1 tot 11.7 miljard.

De totale belastingdruk op vermogen in België bedraagt ongeveer 2% en zou toenemen met 0.1-0.4%-punt, afhankelijk van het voorstel en de veronderstelde gedragseffecten. In het Ecolo-Groen voorstel bedraagt de stijging 0.08-0.11%-punt, in het PS-voorstel 0.07-0.10%-punt en in het PVDA-PTB-voorstel 0.13-0.36%-punt.

²Zoals beargumenteerd door Advani en Tarrant, ibidem. Dit is ook het gedragseffect dat in de berekeningen van het Federaal Planbureau wordt aangenomen.

³Voor de narekening van het PVDA-PTB voorstel worden de drempels van het eigenlijke voorstel (op gezinsniveau) gedeeld door twee, wat overeenkomt met de veronderstelling dat elk gezin uit twee volwassenen met een gelijk aandeel in het gezinsvermogen bestaat. Zie Box 3 in het bijhorend Gentse Economische Inzicht.